

DEFTERDARLIK ÇALIŞANLARININ VERGİLEME İLKELERİNE BAKIŞI

DOI NO: 10.5578/jeas.8952

HARUN CANSIZ*

ÖZ

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde hükümetlerin varlığını sürdürebilmesi, sunmuş olduğu mal ve hizmetleriyle vatandaşlarını memnun etmesine bağlıdır. Vatandaşını memnun eden siyasi parti seçimleri kazanırken memnun edemeyen seçimi kaybeder. Vatandaşları memnun etmeye yönelik kamusal hizmetlerinin esas finansmanı kaynağı ise vergilerdir. Devlet vergi idaresi aracılığı ile vergi tahsilatını artırmayı ve kamu harcamalarının finansmanını kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Buna karşın, vergi mükellefleri ise vergilerini en uygun zaman ve miktarda ödemeyi istemektedir. “Vergileme İlkeleri”, vergileme konusunda devletin ve vergi mükelleflerinin uyması gereken kuralları ifade etmektedir. Vergileme ilkelerine uyulduğu ölçüde vergi idaresi ile vergi mükellefleri arasındaki sorunların azaltılması arzulanmaktadır.

Bu çalışmada, Afyonkarahisar Defterdarlığında çalışanlarının “Vergileme İlkelerine” ilişkin algıları incelenmiştir. Ayrıca cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve medeni durumun algılar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre gerek klasik ve gerekse modern vergileme ilkelerine yeterince uyulmadığı şeklinde bir algı vardır.

THE OFFICE HOLDERS AND WORKERS' PERCEPTION OF TAXES IN AFYON MAIN OFFICE OF TAXES AND REVENUES¹

ABSTRACT

In states governed by the democratic regimes , governments are in a state of providing their citizens with the satisfactory nature of goods and services if they are to secure a sustainable existence. Taxes are the main means of financing these services. Governments could survive as long as they upkeep the expectations of their people. For governments, the essential means of financing goods and services they offer is realized through taxation. Governments aim at increasing the amount of tax collection with the least possible conflict with the taxpayers in order to facilitate the public expenditures incurred. Tax payers welcome the most favourable terms as the principles of taxation that allow for fair and just observation of procedures. The term 'the principles of taxation' refers to the observation and the fulfilment of the procedures by taxpayers and tax collectors in the name of the states with regard to the time and amount of taxation.

In this study, we would like to probe into the factors that effect the office holders and workers' perception of taxes in Afyon main office of taxes and revenues, considering the factors such as age, gender, marital status, education and income. According to the results of our study, there is a common perception that neither the classical nor the modern taxation rules and principles are duly observed.

Anahtar Sözcükler: Vergileme, Optimal Vergileme, Vergi Oranı, Vergileme İlkeleri

JEL KODLARI: H200, H210, H250, H290

* Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, e-mail: cansiz54@yahoo.com

¹ Bu çalışma 2014 yılında Afyonkarahisar Defterdarlığında yapılmıştır.

GİRİŞ

Vergileme ilkeleri, iyi bir vergi sisteminin kurulması ve uygulanmasını sağlamak üzere vergilemede uyulacak temel esas ve kurallar ile vergilemeden beklenen amaçları ifade eder. Vergileme ilkeleri aynı zamanda vergilerden ve bir vergi sisteminden beklenen ekonomik, mali ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesi için vergi bileşiminin oluşturulması ve uygulanması ile tekniğinde dikkat edilmesi gereken unsurları ifade eder (DEVİRİM,2002: 201). Aristo, Platon, İbn-i Haldun gibi birçok düşünür vergileme ilkeleri hakkında görüş bildirmiştir. Ancak modern vergilemeye ilişkin kapsamlı çalışmalar yapan kişi Adam Smith olmuştur. Wagner ise daha önceki ilke ve kurallardan yararlanarak vergileme ilkelerini tamamlamaya ve sistematik olarak düzenlemeye çalışmıştır (ARSLAN, 2011:24-25). Vergileme ilkelerine uyulduğu takdirde hem devlet hem de vergi mükellefleri memnun olacaktır. Böyle bir durumda, vergi mükellefleri vergilerini öderken ekonomik, mali ve psikolojik sıkıntı yaşamayacak, devlet ise kamu hizmetlerini tam ve zamanında gerçekleştirebilmek için gerekli finansal kaynakları temin edebilecektir.

1. VERGİLEME İLKELERİNİN KAPSAMI

Tarihsel süreçte ve günümüzde vergileme ilkelerinin ne olması gerektiğine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda, vergileme ilkelerini oluşturan anlayışın ilgili mali ve ekonomik anlayıştan ayrı düşünülmediği dikkati çekmektedir. AKDOĞAN, vergileme ilkelerini dokuz (AKDOĞAN, 2009:197-212), DEVİRİM beş (DEVİRİM, 2002: 201-226), ULUATAM ise iki başlık altında incelemiştir (ULUATAM, 1991:212).

1.1. Vergileme İlkelerinin Tanımı

Vergileme ilkeleri, bir vergi uygulamasında mevzuat ve uygulama aşamasında vergileme işlemlerinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için geliştirilen kuralları ifade eder (AKDOĞAN, 2006:192). Vergileme ilkeleri, vergilerden beklenen fonksiyonların gerçekleşmesi için bir vergi sisteminde yer alan çeşitli vergilerin seçiminde ve uygulanmasında göz önünde bulundurulması gereken hususlardır (PEHLİVAN, 2013:145). Bu kurallar aynı za-

manda, çeşitli vergilerin gerek kapsamının ve gerekse yapılarının belirlenmesi adına uyulması gereken normları ortaya koyarken, bir yandan ekonomik, sosyal ve ideolojik gelişmelere, diğer yandan da vergi kurumunun nitelik ve amaçlarında meydana gelen gelişmelere paralel olarak zamanla önemli değişimlere uğramıştır (TURHAN, 1993:190).

1.2. Vergileme İlkelerinin Gelişimi

Vergileme ilkeleri, tarihsel süreçte toplumların bütçe hakkıyla birlikte gelişen bir kurumdur. Bu açıdan, vergileme yetkisinin kimde olacağı ve bu yetkinin nerelere kullanılacağına yönelik ilk önemli belgelerden biri Magna Carta'dır (EDİZDOĞAN, 2008:24). Bu anlaşmanın 12. Maddesinde; *"Hükümdar, kendini esaretten kurtarmak, oğluna asalet ünvanı vermek ve yalnızca bir kereye mahsus olmak üzere büyük kızını evlendirmek için, halktan vergi isteyebilir. Ancak bunların makul ve mutedil olması gerekir"* (AKSOY, 1993:12) hükmü yer almaktadır.

Adam Smith'in 1776 yılında yayımlanan eserinde, eşitlik, belirlilik, uygunluk ve iktisadilik olmak üzere dört vergileme ilkesinden bahsedilmiştir. H. Haller ise vergilemenin mali, özgürlük, adalet ve refah amaçlarıyla alınmakta olduğunu belirtmiş ve bunları birden sekize kadar giden talepler şeklinde sıralamıştır (TURHAN, 1993:190-226). 1982 Anayasası'nın 73. maddesine göre; *"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir"*.

Pehlivan'a göre vergileme ilkeleri, klasik vergileme ilkeleri ve modern vergileme ilkeleri olarak iki başlık altında incelenmektedir (PEHLİVAN, 2013:146-159). Bu çalışmada tercih edilen yöntem de bu başlıklara uygun şekildedir. Dolayısıyla konu ikiye ayrılarak tanımlamalar yapılmış, daha sonra da alt başlıklar incelenmiştir.

Bu çalışmamızda temel amaç Afyonkarahisar Defterdarlığında çalışanların Türkiye’de yürürlükte olan vergilere ilişkin olarak gerek klasik ve gerekse modern “vergileme ilkelerine” kadar uyulduğuna ilişkin algıyı ölçmektir.

1.3. Vergileme İlkelerine Yönelik Yapılan Çalışmalar

İyi bir vergi sisteminde devlet kamu ihtiyaçlarını finanse edebilecek vergileri rahatlıkla tahsil eder. Bunu yaparken vergi mükelleflerine iyi davranır ve onların isteklerini dikkate alırsa mükelleflerle arasındaki sorunların azalacağı beklenmektedir. İyi bir vergileme sisteminin unsurları her zaman tartışılmakla beraber, demokrasinin gelişmesiyle birlikte, “kanunsuz vergi olmaz” ilkesi anayasalarda yerini almıştır.

Vergileme ilkelerine yönelik çalışmaları şu şekilde özetlemek mümkündür. ARSLAN, Türk Vergi Mevzuatı temelinde, vergilemede amaç ve ilkeleri incelemiştir (ARSLAN, 2011:19-32). HEPAKSAZ ve ÖZ, vergileme ilkelerini ABD, Fransa, Almanya temelinde ve Avrupa Birliği ekseninde irdelemişlerdir (HEPAKSAZ ve ÖZ, 2008:57-77). ŞENTÜRK, düz ve artan vergileri, vergilemede adalet ilkesi açısından araştırmıştır (ŞENTÜRK, 2006:16-25). KARAYILMAZLAR ve GÜRAN, gelir vergisinde tarife yapısını, vergilemede adalet ve etkinlik temelli araştırmıştır. (KARAYILMAZ ve GÜRAN, 2005:142-169). KARAKOÇ, “Anayasal Vergilendirme İlkeleri Üzerine” çalışmasında, Türk anayasalarında vergileme ödevini, 1876 yılından 1982 anayasasına kadar olan gelişmeleri vergileme ilkeleri bağlamında incelemiştir (KARAKOÇ, 2013:1259-1308). GÖKBUNAR ise “Türk Vergi Sisteminin Mali ve İktisadi Vergileme İlkeleri Açısından Analizi” adını taşıyan doktora çalışması yapmıştır (GÖKBUNAR, 1998, 9-53).

2. ÇALIŞMAMIZA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Çalışmamız Afyonkarahisar Defterdarlığında çalışanları kapsamaktadır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Vergileme ilkeleri, vergi mükellefleri ile vergi idaresi arasındaki sorunların en aza indirilmesi için ortaya konan hususları ifade etmektedir. Bunlara uyulduğu ölçüde vergi mükelleflerinin vergiye uyumu sağlanabilecek, vergi mükelleflerinin vergiye ve idareye ilişkin itirazları azalabilecektir. Araştırmanın temel amacı Afyonkarahisar Defterdarlığında çalışanların “Vergileme İlkelerine” ilişkin algılarını öğrenebilmektir.

2.2. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın evreni, Afyonkarahisar Defterdarlığında çalışan yaklaşık 300 kişidir. Bu sayıdaki evrenler için 169 gözlem sayısı yeterlidir (ALTUNIŞIK ve Diğerleri,2012:137). Defterdarlığın seçilme nedeni burada çalışanların önemli bir kısmının vergileme işlemlerinde çalışması, vergileme konusunda yeterli bilgiye sahip ve vergilemede devleti temsil etmeleri dolayısıyla taraf olmalarıdır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formu birim yetkilisine kişisine müracat edilerek gerekli izinler alındıktan sonra çalışanlara elden dağıtılmıştır. 197 çalışanın doldurmuş olduğu anket formu dikkate alınmış, 23 anket formu ise eksik cevaplar nedeniyle dikkate alınmamıştır.

Güvenirliliği ve geçerliliği birçok çalışmada kullanılan 5’li likert tipi tutum ölçeği seçilmiştir. Likert ölçeği sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca kişilerin tutumları ve eğilimlerini ölçme amaçlı olarak kullanılmaktadır (ALTUNIŞIK ve Diğerleri,2012:117). Anket formu iki kısım ve onaltı sorudan oluşmaktadır. Birinci kısım ankete katılanların, cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve medeni durumlarına ilişkin beş soru, ikinci kısım ise vergileme ilkelerine ilişkin onbir sorudan oluşmaktadır.

2.3.Araştırma Bulgularının Analizi

Veriler SPSS 20.0 paket programına aktarılarak analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeğin Cronbach'Alpha katsayısı 0,839 olarak yüksek düzeyde güvenilir çıkmıştır.

2.4. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Tablo 1: Demografik Özellikler

Ankete Katılanların		Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyeti	Bay	130	66,0
	Bayan	67	34,0
Yaş Durumu	20 den az	1	,5
	21-30 arası	14	7,1
	31-40 Arası	56	28,4
	41-50 Arası	101	51,3
	50'den Fazla	25	12,7
Eğitim Durumu	İlköğretim	27	13,7
	Lise	28	14,2
	Lisans	131	66,5
	Y.Lisans-Doktora	11	5,6
Gelir Durumu	2000 TL den az	7	3,6
	2000-3000 Arası	45	22,8
	3001-4000 Arası	131	66,5
	4000 ve Üzeri	14	7,1
Medeni Durumu	Evli	164	83,2
	Bekar	23	11,7
	Boşanmış-Dul	10	5,1
	Toplam	197	100,0

Ankete katılanların % 66'sı bay, % 34'ü bayandır. Katılımcıların % 51'i 41-50 yaş arasında, % 28'i 31-40 arasında, kalanlar ise diğer yaş grupları arasında dağılmaktadır. Katılımcıların % 70'i lisans, % 14'ü iise mezunu ve kalanlar da ilköğretim, yüksek lisans ve doktora mezunudur. Anketi işaretleyenlerin yüzde 70'inin geliri 2000- 3000 TL arasındadır. Son olarak katılımcılardan 164 kişi evli olup, kalanlar ise bekâr ve boşanmışlardan oluşmaktadır.

3. VERGİLEME İLKELERİNE İLİŞKİN ALGILAMA

Maliye literatüründe, vergileme ilkelerine yönelik birçok tasnif yapılmıştır. Bu çalışmada

vergileme ilkeleri klasik ve modern vergileme ilkeleri olarak iki başlık altında irdelenecektir.

3.1.Klasik Vergileme İlkelerinin Algılanması

Vergileme ilkeleri, vergileme işlemlerinde vergi idaresi ile vergi mükelleflerinin uymak zorunda oldukları kuralları ifade eder. Bu kurallara uyulduğu takdirde hem vergi idaresi ile vergi mükellefleri arasındaki ihtilaflar en aza inecek hem de vergi idaresinin toplamış olduğu vergi gelirleri artacaktır.

3.1.1.Adalet İlkesi

İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar geçen süreçte adalet ve vergilemede adaletle yönelik tartışmalar bulunmaktadır. Kamu hizmetlerini karşılamak üzere alınan vergilerin, toplumu oluşturan bireyler arasında hangi ölçütlere göre dağıtılacağına yönelik tam bir görüş birliği yoktur. Çünkü adalet kavramı, kesin ve mutlak olmadığından, halkın anlayışına, zamana ve yere göre değişebilir. Ancak bu konuda, vergi kaçakçılığının ve çifte vergilendirmenin önlenmesi, adalet duygusunu sarsabilecek şiddetli ve taraflı işlemlerden kaçınılması, zengin ve fakirlerden aynı miktarda vergi alınmaması, bekâr ve evlilerin farklı vergilendirilmesi, emek ve sermaye gelirlerinin farklı vergilendirilmesi gibi hususlar vergilemede adaletin sağlanmasına yönelik alınmış tedbirler olarak dikkati çekmektedir (ERGİNAY, 1990: 43-44). Vergilemede adaletin tesis edilmesi vergi mükelleflerinin vergi ödeme isteklerinin olumlu yönde etkileyebilir. Ankete katılanların % 76'sı vergi sistemimizin, "adaletli olmadığını" ifade ederken % 20 si "adaletli olduğunu" ifade etmişlerdir.

Tablo 2:Adalet İlkesine Bakış

"Türkiye'de vergiler adaletli alınmaktadır" ifadesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	137	69,5
Kısmen katılmıyorum	13	6,6
Emin Değilim	8	4,1
Kısmen Katılıyorum	21	10,7
Tamamen katılıyorum	18	9,1
Toplam	197	100,0

3.1.2. Belirlilik İlkesi

Mükelleflerin hangi durumda ne kadar vergi ödeyeceklerini önceden bilmesi, vergi ile ilgili kanun, kararname, yönetmelik gibi düzenlemelerin açık ve anlaşılabilir olmasını gerektirir. Bu ilke aynı zamanda kanunilik ilkesiyle de ilgilidir. Bu meyanda vergilerin kanunla konulması ve vergilendirme konusundaki diğer hukuki araçlarla yapılacak düzenlemelerin istisnai düzeyde kalmasını ifade eder (BİLİCİ ve BİLİCİ, 2011:141). Vergilendirmede belirlilik ilkesi, bir yandan vergi yükümlülerinin hukuki güvenliğini sağlarken, öte yandan vergi idaresinin istikrarını korumaktadır. Ayrıca verginin konusunun, miktarlarının, tarh ve tahsil zamanlarıyla birlikte kesin olmasını ifade eder. Bu ise vergilendirmede keyfilikğin önlenmesinin en önemli aracıdır (TEKBAŞ, 2010: 135).

Tablo 3:Belirlilik İlkesine İlişkin Algılama

"Türkiye'de vergi yükümlülerinin ödeyecekleri vergilerin türü ve oranı belirlidir" görüşüne;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	65	33,0
Kısmen katılmıyorum	33	16,8
Emin Değilim	20	10,2
Kısmen Katılıyorum	40	20,3
Tamamen katılıyorum	39	19,8
Toplam	197	100,0

Ayrıca, vergilendirmede belirliliğin sağlanabilmesi için vergi kanunlarının anlaşılır bir dille yazılması gereklidir. Bu ilkeye uyulduğunda, vergi mükellefleri ödeyecekleri vergi borçlarını tam ve zamanında ödemeye çalışacaklardır. Katılımcıların yüzde 50'si vergilemede "**belirlilik ilkesine**" uyulmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık % 40'lık bir kesim "**belirlilik ilkesine**" uyulduğuna yönelik görüş beyan etmiştir. Bunda vergi gelirlerimizin % 70'den fazlasının dolaylı vergilerden sağlanıyor olmasının rolü olabilir.

3.1.3. Uygunluk İlkesi

Vergilemede uygunluk ilkesi, devletin vergilemeden beklenen en yüksek hasılatı sağlama amacıyla düşünülmüştür. Bu ilke vergilerin mükellefin ödeyebileceği en uygun zaman ve şartlarda ödemesini, vergi idaresi

açısından ise mükellefle uyumlu olmayı, niceelik ve nitelik yönünden etkin bir vergi idaresini ifade etmektedir (DEVİRİM, 2002, 207). Örnek olarak, tarım kazançlarından alınan vergilerin hasılat dönemine rastlaması, vareset vergilerinde terekenin tasfiyesi için yeterli zaman tanınması gibi uygulamalar bulunmaktadır (ULUATAM, 1991, 212). Uygunluk ilkesine uyulabildiği ölçüde vergi hasılatının artması beklenirken, vergi mükellefi ile vergi idaresi arasında yargıya intikal edebilecek ihtilafların da azalması beklenir. Katılımcıların % 38'i vergilerin mükellef için uygun zamanda tahsil edilmediğini düşünürken % 43'lük kesim vergilemede "uygunluk ilkesine" riayet edildiğini düşünmektedir.

Tablo 4:Uygunluk İlkesine İlişin Algılama

"Türkiye'de vergiler, mükelleflerine uygun zamanda alınmaktadır" ifadesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	29	14,7
Kısmen katılmıyorum	47	23,9
Emin Değilim	36	18,3
Kısmen Katılıyorum	57	28,9
Tamamenkatılıyorum	28	14,2
Toplam	197	100,0

3.1.4.İktisadilik İlkesi

Vergilemede iktisadilik ilkesi, vergilerin toplanmasında vergi idaresinin katlanmak durumunda olduğu masrafların mümkün olduğu ölçüde düşük olmasını ifade eder. Aynı zamanda mükelleflerin muhasebeci tutma, vergi uzmanına danışma, avukatlara ödemeler yapma, zaman kaybetme gibi katlanmak zorunda olduğu fedakârlıkları da iktisadilik kavramında düşünmeyi gerektirir (ULUATAM, 1991: 288). Vergileme maliyetinin düşük olması durumunda, toplanan vergilerin önemli bir kısmı devlet hazinesine girecektir. Bu açıdan baktığımızda vergi toplama maliyetlerinin mümkün olduğu kadar düşük olması gerekmektedir (PEHLİVAN, 2013:146). Kısaca vergi ödeyenlerin cebinden çıkan para ile devlet hazinesine giren para arasındaki farkın en az olması halidir. Katılımcıların % 51'i vergilemede iktisadilik ilkesine uyulmadığını ifade ederken % 29'luk kısmı ilgili ilkeye uygun davranıldığını ifade etmiştir.

Tablo 5: İktisadilik İlkesinin Algılanması

"Türkiye'de vergi toplama maliyeti düşüktür" düşüncesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	58	29,4
Kısmen katılmıyorum	44	22,3
Emin Değilim	38	19,3
Kısmen Katılıyorum	40	20,3
Tamamen katılıyorum	17	8,6
Toplam	197	100,0

3.2.Modern Vergileme İlkelerinin Algılanması

Modern vergileme ilkeleri farklı ihtiyaçlara yönelik olarak farklı tasniflere tabi tutulabilir. Bu çalışmamızda, birçok bilim insanının kullandığı bir yöntem tercih edilmiştir. Ancak amacımızın hasıl olabilmesi için, modern vergileme ilkelerini; mali ilkeler, iktisadi ilkeler ve adalet ilkeleri şeklinde ayrı incelemek yerine tek bir başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Verimlilik İlkesi

Vergilemede verimlilik ilkesi, verginin tahsilat harcamalarının göz önünde tutularak, hasılatının mümkün olan en üst düzeye yükseltilmesini ifade eder. Ancak bir ülkede uygulanan herhangi bir verginin verimli olabilmesi için ilgili verginin genel olması gerekir. Onun için vergiler, her çeşit geliri, her çeşit harcamayı ve serveti vergilendirdikleri ölçüde verimli olurlar (TÜRK, 2002: 122). Verimlilik ilkesi, vergiden beklenen hasılatın belirli bir dönem içinde elde edilmiş olmasını öngörmektedir. Bu ilke aynı zamanda vergi mükelleflerinin vergi borçlarını süresi içinde aksatmadan ödemelerinin yanında, verginin açık ve saklı maliyetinin de düşük olmasını gerektirir (ORHANER, 2000: 154-155). Verimlilik ilkesi sonuç olarak kamu gelirlerini artırıcı bir rol oynayabilir. Ankete katılanların % 44'ü vergiler toplanırken verimlilik ilkesine uyulmadığını ifade etmiş % 37'lik kısım uyulduğunu belirtmiştir.

Tablo 6: Verimlilik İlkesine İlişkin Algılama

"Türkiye'de toplanan vergiler, kamu harcamalarını karşılamaya yetmektedir" düşüncesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	60	30,5
Kısmen katılmıyorum	26	13,2
Emin Değilim	39	19,8
Kısmen Katılıyorum	49	24,9
Tamamen katılıyorum	23	11,7
Toplam	197	100,0

3.2.2. Esneklik İlkesi

Vergilemede esneklik ilkesine göre, vergi hasılatının iktisadi koşullardaki değişimleri yakından izlemesi gerekir. Vergiler üretimdeki ve fiyat düzeyindeki değişmelere karşı hasılat esnekliği açısından farklı özellikler taşır. Bazı vergilerin sağladığı hasılat, fiyatların yükselişi sırasında değişmezken, bazı vergilerin hasılatı ise fiyat yükselişlerinde artabilir. Yüksek esnekliğe sahip vergiler, iktisadi yaşamdaki dalgalanmalarla mücadele etmeyi amaçlayan devletin maliye politikası açısından önemli yararlar sağlar. Bu nedenle yüksek esnekliğe sahip vergiler tercih edilmektedir (ULUATAM, 2005,289). Bir verginin oranı artırıldığında bu verginin matrahında bir daralma meydana gelmiyorsa, bu vergi esneklik (TÜRK, 2002: 124). Katılımcılar vergilerin konjonktür dönemlerinde esnek olup olmadığına ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceleri % 40 düzeyindedir. Yüzde 20'lik kesim ise bu konuda emin olmadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 7: Esneklik İlkesinin Görünümü

"Türkiye'de vergi gelirleri ekonominin değişen şartlarına uyum göstermektedir" ifadesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	42	21,3
Kısmen katılmıyorum	37	18,8
Emin Değilim	39	19,8
Kısmen Katılıyorum	58	29,4
Tamamen katılıyorum	21	10,7
Toplam	197	100,0

3.2.3. Tarafsızlık ilkesi

Vergilemede tarafsızlık ilkesi, vergi idaresinin vergilendirilecek mal ve hizmetleri tespit ederken vergi mükelleflerinin bu seçim dolaşısıyla mal ve hizmet talebini değiştirmemelerini ifade etmektedir. Vergilemede tarafsızlık ilkesi, tüketici ve üretici tercihlerini en az değiştirecek vergi politikasının uygulanmasını gerektirir (ULUATAM, 1991:213-214).

Tablo 8: Tarafsızlık İlkesine Bakış

"Türkiye'de vergilerin miktarı, piyasanın işleyişini bozmayacak düzeydedir" düşüncesi-ne;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	60	30,5
Kısmen katılmıyorum	36	18,3
Emin Değilim	50	25,4
Kısmen Katılıyorum	32	16,2
Tamamen katılıyorum	19	9,6
Toplam	197	100,0

Vergilemede tarafsızlık, devlet tarafından alınan vergi miktarının, piyasanın işleyişini bozmayacak bir düzeyde olmasını ifade eder (PEHLİVAN, 1994:160). Günümüz vergileme anlayışında vergilerin tarafsızlığı bir yana, vergiler mali amaçlarının dışında sosyal, ekonomik ve siyasi amaçlarla da kullanılabilir. Katılımcıların % 49'u vergilemede tarafsızlık ilkesine uyulmadığını ifade ederken % 26'lık kesim uyulduğunu belirtmiştir.

3.2.4. Eşitlik İlkesi

Vergilemede eşitlik ilkesine göre, vergi ve diğer mali hükümler içeren kanunların uygulanmasında vergi mükellefleri arasında herhangi bir ayırım gözetilmemesi gerekir. Aynı zamanda, vergi yükümlüleri arasında uygulamadan kaynaklanan eşitsizliklerin, bir yasal düzenleme ile ortadan kaldırılmasını ifade eder (ÇOMAKLI VE GÖDEKLİ, 2011:53-57). Bu ilke ayrıca vergi kanunu önünde şeklen eşit olan kişilerin, fiili ve maddi farklılıklarının da dikkate alınarak vergilendirilmesini gerektirir (NADAROĞLU, 1998:307-308). Vergilemede vatandaşlar arasında bir ayırım yapılmaması ve aynı mevzuatın herkese aynı şekilde uygulanması önemli bir hak. Katılımcıların % 63'ü vergilemede eşitlik ilkesine

uyulmadığını ifade ederken % 25'i uyulduğunu ifade etmiştir.

Tablo 9: Eşitlik İlkesine İlişkin Algılama

"Vergi yükümlülerinin ödeyecekleri vergiler, sahip oldukları ödeme güçlerine göre alınır", ifadesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	73	37,1
Kısmen katılmıyorum	50	25,4
Emin Değilim	25	12,7
Kısmen Katılıyorum	27	13,7
Tamamen katılıyorum	22	11,2
Toplam	197	100,0

3.2.5. Genellik İlkesi

Vergilemede genellik ilkesine göre, devlet vergi alırken toplum bireyleri arasında herhangi bir ayırım yapmamalıdır.

Tablo 10: Genellik İlkesinin Görünümü

"Türkiye'de devlet vatandaşlar arasında hiçbir ayırım yapmadan herkesten vergi alır" ifadesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	62	31,5
Kısmen katılmıyorum	37	18,8
Emin Değilim	28	14,2
Kısmen Katılıyorum	43	21,8
Tamamen katılıyorum	27	13,7
Toplam	197	100,0

Bu ilkeye göre, bir ülkede yaşayan kişilerin, ilgili ülkenin vergi ve benzeri mali yükümlülükler içeren kanunlara tabi olması gerekir. Bu ilke aynı zamanda, vergi kanunlarıyla toplumun belli bir kısmının mükellefiyet dışında bırakılmamasını da gerektirir (ÇOMAKLI ve GÖDEKLİ, 2011:47-48). Günümüzdeki anlamıyla genellik ilkesi, bir ülkede yaşayan gerek vatandaşlar gerekse yabancılardan vergi alınmasını ifade eder (BAYRAKLI, 2009, 283). Katılımcıların % 32'si vergilemede genellik ilkesine uyulmadığını ifade etmişlerdir.

3.2.6. Kanunilik (Yasallık) İlkesi

Yasama organları, yöneticiler tarafından kullanılan egemenliği paylaştığı ölçüde keyfi uygulamaları ortadan kaldırma işlevi görmüştür (TEKBAŞ, 2009:4). Vergilemenin yasallığı ilkesi tarihsel süreçte ilk olarak Magna Carta ile ortaya çıktığı söylenebilir. Temel olarak kralın vergi ve resim alabilmesi için meclisin rızası gerekmiştir (AKSOY, 1993:11). 1982 Anayasamızın 73. Maddesinde "Herkes, kamu

giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. ...Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır” hükmü vardır. Verginin yasallığı ilkesi, kişilerin özgürlüklerini devlete karşı koruyan keyfi, takdiri ve sınırsız ölçülere dayalı uygulamalara başvurulmasını önleyen bir ilkedir. Kişi açısından vergi yükümlülerinin yasama organında temsilini bu nedenle yasa sınırlarının aşılmasını devlet açısından ise yasal koşullarının varlığı söz konusu ise ilgili yetkinin kullanılması imkânını ve ödevini vermektedir (GÜNEŞ, 2014:15-21) . Bu meyanda başta hükümet olmak üzere tüm birimlerin vergilemede keyfi davranışlarının önlenmesine yönelik önemli bir hükümdür. Vergilerin yasallığı ilkesi aynı zamanda vatandaşların bütçe hakkının bir ifadesidir. Ankete katılanların % 56’sı vergilemede kanunilik ilkesine uyulmadığını ifade etmiş % 23’ü uyulduğunu ifade etmiştir.

Tablo 11: Kanunilik (Yasallık) İlkesi Algılama

“Türkiye’de vergiler alınırken kanunilik ilkesine uygun alınmaktadır.” ifadesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	70	35,5
Kısmen katılmıyorum	40	20,3
Emin Değilim	41	20,8
Kısmen Katılıyorum	29	14,7
Tamamen katılıyorum	17	8,6
Toplam	197	100,0

3.2.7. Ödeme Gücü İlkesi

Vergilemede ödeme gücü ilkesine göre, vergi mükellefleri vergilerini ödeme güçlerine göre vermelidir. Buna göre, eşit ödeme gücüne sahip olanlar eşit oranda, farklı ödeme gücüne sahip olanlar ise farklı oranlarda vergilendirilmelidir (ERDEM, ŞENYÜZ ve TATLIOĞLU, 1998:109). Bu ilke aynı zamanda, vergilemede adaletin ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Ödeme gücü ilkesine göre toplanan gelirlerle, bölünemez nitelikli kamu harcamaları finanse edildiğinden, kişilerin ödedikleri vergilerle orantılı bir şekilde kamu hizmetlerinden fayda sağlamaları söz konusu değildir (DAĞLIOĞLU ve ÇİÇEK, 2014:60). Vergilemede ödeme gücünün uygulanması ve sağlanması oldukça zor gözükmektedir. Katılımcıların % 63’ü vergilemede ödeme ilkesine uyulmadığını düşünürken % 23’ü uyulduğunu kanaatindedir.

Tablo 12:Ödeme İlkesinin Görünümü

“Türkiye’de herkes ödeme gücü ölçüsünde vergisini vermektedir” düşüncesine;		
	Sayı	Yüzde (%)
Hiç katılmıyorum	83	42,1
Kısmen katılmıyorum	41	20,8
Emin Değilim	27	13,7
Kısmen Katılıyorum	30	15,2
Tamamen katılıyorum	16	8,1
Toplam	197	100,0

SONUÇ

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde vergi algısı ve vergi uyumu önemlidir. Vergi mükelleflerinin algılarının öğrenilmesi ve aksayan hususlar varsa bunların giderilmesi için sürekli araştırma ve analiz yapılmasına ihtiyaç vardır. Ancak bunun yanında, defterdarlıkta çalışanlarının da konuya dahil edilmesi gereklidir. Çünkü vergileme işlerinde veya bu kurumlarda çalışanların gözünden konuyu irdelemek ve onların algılarının neler olduğunu öğrenmek gerekir. Vergileme ilkeleri konusundaki araştırmalar ile Türkiye'deki vergi uyumu sorununun azaltılması ve ortadan kaldırılması yönünde mesafe alınmış olacaktır. Bu çalışmada vergi dairesi çalışanlarının, bir verginin ihdasından devletin kasasına girinceye kadar geçen süreçte uyulması gereken kuralları yansıtan vergileme ilkeleri konusundaki görüşleri ortaya konmuştur.

Araştırmamızda, gerek klasik ve gerekse modern vergileme ilkelerine" yeterince uyulmadığına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Klasik vergileme ilkelerine ilişkin olarak, adalet ilkesine % 76, iktisadilik ilkesine %52, belirlilik ilkesine % 50 ve uygunluk ilkesine % 38 düzeyinde uyulmadığı ifade edilmiştir.

Modern vergileme ilkelerine ilişkin olarak ise, ödeme gücü ilkesine % 63, eşitlik ilkesine % 62, kanunilik ilkesine % 56, genellik ilkesine % 51, tarafsızlık ilkesine % 49, verimlilik ilkesine % 44 ve esneklik ilkesine % 40 düzeyinde uyulmadığına ilişkin algı vardır. Bu sonuçlar, 2006 yılında 816 vergi mükellefiyle üzerine yapmış olduğumuz, Türk Vergi Sisteminin vergi mükellefleri tarafından algılanması sonuçlarını teyit eder niteliktedir (CANSIZ,2006:121).

Sonuç olarak, vergilemeye ve vergileme ilkelerine ilişkin kararları alan ve taşra teşkilatı ile birlikte uygulayan maliye teşkilatımızın vergi uyumuyla ilgili vergi idaresinde çalışanların da teyit ettiği aksayan yönleri önlemeye yönelik çok ciddi çalışmalar yapması gerekmektedir. Aksayan yönler vergiye ilişkin teorik çalışmalar yapan bilim insanları ile birlikte vergileme işlemlerinde çalışan Vergi denetmenleri, defterdarlıklar, vergi daireleri, Vergi idaresi başkanlıklarında çalışanlar ile birlikte tespit edilebilir. Burada önemli olan teori ile uygulamayı birlikte ele alıp çözüm yolları üretebilmektir. Aksi halde vergi uyumuyla ilgili ciddi sıkıntılar devam edecektir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman (2006), **Kamu Maliyesi**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- AKSOY, Şerafettin (1993), **Kamu Bütçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ALTUNIŞIK Remzi, vd (2012) **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitabevi, Adapazarı.
- ARSLAN, Cenk, Murat ARSLAN (2011). “Vergilemede amaç, Vergileme İlkeleri ve Türk Vergi Mevzuatı”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 363.
- BAYRAKLI, Hasan Hüseyin (2009), **Genel Vergi Hukuku**, Celepler Matbaacılık, Afyonkarahisar.
- BİLİCİ, Nurettin, BİLİCİ, Adem (2011), **Kamu Maliyesi**, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- CANSIZ, Harun (2006), “Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği”, **AKÜ İİBF Dergisi**, Cilt:8, Sayı:2, Afyonkarahisar.
- ÇAĞAN, Nami (1982), **Vergilendirme Yetkisi**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul.
- ÇOMAKLI, Şafak Ertan, GÖDEKLİ, Mehmet (2011), **Vergilemede Anayasal Prensipler**, Savaş Yayınevi, Erzurum.
- DAĞLIOĞLU, İclal, ÇİÇEK, Hüseyin Güçlü (2014), “ *Uluslararası Vergileme İlkeleri ve Uluslararası Vergilemenin Amaçları Üzerine Bir Değerlendirme*”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:10, Yıl:10, Sayı:1.
- DEVİRİM, Fevzi (2002). **Kamu Maliyesine Giriş**, 4.Baskı, İlkem Ofset, İzmir.
- EDİZDOĞAN, Nihat (2008), **Kamu Bütçesi**, Ekin Kitabevi, Bursa.
- ERDEM, Metin, ŞENYÜZ, Doğan, TATLIOĞLU, İsmail (1998), **Kamu Maliyesi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- ERGİNAY, Akif (1990), **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara.
- GÖKBUNAR, Ali Rıza (1998), “**Türk Vergi Sisteminin Mali ve İktisadi Vergileme İlkeleri Açısından Analizi**”, (Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1998).
- GÜNEŞ, Gülsen (2014), **Verginin Yasallığı İlkesi**, On İki Vevha Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- HEPAKSAN, Engin, ÖZ, Ersan (2008), “*Vergileme Yetkisi ve anayasal Vergileme İlkelerinin Farklı Ülke Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi*”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt: 45, Sayı: 516.
- KARAKOÇ, Yusuf (2013), “*Anayasal Vergileme İlkeleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Özel Sayı**.
- KARAYILMAZ, Ekrem, GÜRAN, Mehmet Cahit (2005), “*Gelir Vergisinde Tarife Yapısı: Adalet ve Etkinlik Temelli Teorik Tartışmalar Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Analiz*”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 60, Sayı: 2.
- NADAROĞLU, Halil (1998), **Kamu Maliyesi Teorisi**, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- ORHANER, Emine (2000), **Kamu Maliyesi**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- PEHLİVAN, Osman (2013), **Kamu Maliyesi**, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- ŞENTÜRK, Suat Hayri (2006), “*Vergilemede Adalet İlkesi Karşısında Düz ve Artan Oranlı Vergiler*”, **Çimento İşveren Dergisi**, Cilt 20, Sayı:2.
- TEKBAŞ, Abdullah (2009), **Vergi Kanunlarının Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi: Türkiye Değerlendirmesi**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2009/396, Ankara.
- TURHAN, Salih (1993), **Vergi Teorisi ve Politikası**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- TÜRK, İsmail (2002), **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ULUATAM, Özhan (1991), **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara.
- ULUATAM, Özhan (2005), **Kamu Maliyesi**, İmaj Yayınevi, Ankara.
- 1982 Anayasası

Ek-1

DEFTERDARLIK ANKETİ

Sayın katılımcı, bu anket formu Afyonkarahisar Defterdarlığında Çalışanların "Vergileme ilkelerine Bakışını" ölçmeyi amaçlamaktadır. Bunun dışında, hiçbir kişi ve kurumla ilişkisi yoktur. Bu nedenle sizlerden ad ve soyad gibi kimliğinizi belirten işaretlemeler istenmemiştir. Samimi işaretlemeleriniz için şimdiden teşekkür eder, görüş ve önerilerinizi cansiz54@yahoo.com adresine bildirmenizi rica ederiz. DR.Harun CANSIZ AKU İİBF Maliye Bölümü, Afyonkarahisar.

- 1-Cinsiyetiniz. 1-Bay 2-Bayan
2-Yaşınız 1-20 den az 2-21-30 arası 3-31-40 arası 4-41-50 arası 5-50'den az
3-Eğitim düzeyiniz 1-Lise 2-Yüksek okul 3-Üniversite 4-Yüksek Lisans-Doktora
4-Gelir düzeyiniz. 1-2 BinTL den az 2-2-3 Bin TL arası 3-3-4 Bin TL 4-4 Bin TL ve üzeri
5-Medeni haliniz 1-Evli 2-Bekar 3-Boşanmış-Dul

VERGİLEME İLKELERİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİNİZ

- 6-Adalet İlkesi, "Türkiye'de herkes ödeme gücü ölçüsünde vergisini vermektedir" düşüncesine"
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 7-Belirli İlkesi, "Türkiye'de vergi yükümlülükleri ödeyecekleri vergilerin türünü ve oranını bilmektedir" görüşüne;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 8-Uygunluk İlkesi, "Türkiye'de vergiler vergi mükelleflerine uygun zamanda alınmaktadır". Bu ifadeye;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 9-İktisadilik İlkesi, " Vergilemenin toplama maliyeti düşüktür ve iktisadi yaşama müdahale etmez" düşüncesine;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 10-Verimlilik İlkesi, "Türkiye'de toplanan vergiler, kamu harcamalarını karşılamaya yetmektedir" düşüncesine;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 11-Esneklik İlkesi, "Türkiye'de vergi gelirleri ekonominin değişen şartlarına uyum göstermektedir" ifadesine;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 12-Tarafsızlık İlkesi, "Türkiye'de vergilerin miktarı, piyasanın işleyişini bozmayacak düzeydedir" düşüncesine;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 13-Eşitlik İlkesi, "Vergi yükümlülerinin ödeyecekleri vergiler, sahip oldukları ödeme güçlerine göre alınır", ifadesine;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 14-Genellik İlkesi, "Türkiye'de devlet vatandaşlar arasında hiçbir ayırım yapmadan herkesten vergi alır" ifadesine;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 15.Kanunilik İlkesi, "Türkiye'de vergiler alınırken kanunilik ilkesine uygun alınmaktadır." ifadesine;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum
- 16.Ödeme Gücü İlkesi, "Türkiye'de vergilemede bireylerin ödeme güçleri dikkate alınarak yapılmaktadır". Bu ifadeye;
a)Kesinlikle katılmıyorum b)Kısmen katılmıyorum c)Emin değilim d)Kısmen katılıyorum e)Kesinlikle katılıyorum.